

КАПІТАЛІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ЯК ОСНОВА СТАБІЛЬНОСТІ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

О. О. Непочатенко, доктор економічних наук

К. М. Мельник, кандидат економічних наук

О. Т. Прокопчук, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

У статті розглянуто основні джерела приросту банківського капіталу. Проведено аналіз рівня капіталізації банківської системи України за 2010-2017 роки. Висвітлено основні проблеми та шляхи вдосконалення процесу формування капіталу банку в умовах посилення ризиковості банківської діяльності.

***Ключові слова:** капітал, капіталізація, банківська система, власний капітал, регулятивний капітал, нормативи капіталу.*

Постановка проблеми. Стабільність банківської системи є одним з найважливіших чинників розвитку вітчизняної економіки. Банківські установи України проходять складні випробування в умовах частих змін в економічній і політичній ситуаціях, які складаються в країні. Такі зміни в умовах функціонування незахищеності від зовнішнього середовища, впливу негативних внутрішніх факторів зумовлюють необхідність виробляти стратегію управління якістю капіталу і підтримки його на рівні, необхідному для покриття непередбачених втрат. Тому питання високого рівня капіталізації нині дуже актуальне, адже є запорукою стабільності економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню та дослідженню проблем, пов'язаних із формуванням власного капіталу банків і підвищенням рівня капіталізації банківської системи, на особливу увагу заслуговують праці М. Алексеєнка, З. Васильченко, О. Васюренка, В. Гейця, А. Герасимовича, Д. Довгань, М. Козоріз, А. Мороза, В. Міщенко, О. Непочатенко, О. Примостки, М. Савлука, Р. Слав'юка, Н. Слав'янської, Т. Смовженко та ін.

Метою статті є аналіз процесів капіталізації банківської системи України на сучасному етапі та розроблення рекомендацій щодо підвищення її рівня.

Методика досліджень. Теоретичною і методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання, напрацювання вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків, а також нормативно-правові акти України, що регулюють відносини у рамках банківської сфери. У процесі його здійснення використано такі наукові методи як: абстрактно-логічний, емпіричний (узагальнення та порівняння), рядів динаміки, а також системного підходу до рішення проблем.

Результати досліджень. Ефективність діяльності вітчизняних банків багато в чому визначається особливостями формування капіталу, а також тим,

які джерела формують структуру ресурсів і в якому співвідношенні. При цьому основною метою при формуванні структури капіталу банком є забезпечення безперервної операційної та фінансової діяльності з урахуванням її особливостей і динаміки розвитку. Специфіка діяльності банків полягає в тому, що вони, з одного боку, залучають з різних джерел тимчасово вільні кошти, а, з іншого, розміщують їх, задовольняючи потреби підприємств, організацій, населення тощо.

Провідна роль категорії «капітал» підкреслюється самим змістовним значенням цього поняття, що походить від латинського слова «capitalis» і означає головний, основний, ґрунтовний, дуже важливий.

Згідно Закону України «Про банки і банківську діяльність» капіталізація банку – це залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань [1].

Слід зазначити, що проблему достатнього рівня капіталізації банку, зокрема і банківської системи в цілому, в науковій літературі часто ототожнюють із обсягом статутного капіталу або із законодавчими вимогами до розміру регулятивного капіталу. Враховуючи це, проблема капіталізації лежить у площині забезпечення достатньої адекватності капіталу банків щодо розміру сформованих ними активів, а тому її насамперед слід розглядати не як кількісну, а як якісну [2].

Не вдаючись до детального висвітлення поглядів різних учених щодо поняття «капіталізація», слід зазначити, що загалом воно розглядається з трьох основних позицій, зокрема таких, як:

- метод оцінки вартості майна банку за розміром доходу, прибутку, яке воно приносять;
- спрямовування частини прибутку на збільшення власного капіталу банку (реінвестування чистого прибутку);
- спосіб збільшення статутного капіталу шляхом перерозподілу власного капіталу.

Аналізуючи питання капіталізації банківської системи України, перш за все варто акцентувати увагу на динаміці та структурі її пасивів (табл.1). Як свідчать дані таблиці, найбільшу частку пасивів банківського сектору України складають зобов'язання банків, які представлені у депозитних вкладах фізичних та юридичних осіб, як у національній, так і іноземній валютах. Необхідно зазначити, що питома вага зобов'язань банків у загальних пасивах з 2010 р. по 2014 р. зменшувалася, а починаючи з 2015 р. і по 2017 р. почала зростати. Наразі, станом на 01.01. 2017 р. питома вага зобов'язань банків в загальних пасивах становила 90,15%. Отже, головним джерелом формування ресурсної бази комерційних банків є їхні зобов'язання, які становлять у середньому 85% загального обсягу ресурсів, що загалом відповідає світовій банківській практиці.

Також важливу роль в ефективній діяльності комерційних банків відіграють власні ресурси, насамперед власний капітал, який використовується для захисту вкладників і кредиторів, для покриття збитків від банківських операцій. Дані таблиці свідчать, що на протязі 2010-2014 рр.

обсяги власного капіталу банків збільшилися на 77 424 млн грн і відповідно збільшилася їх питома вага у загальних пасивах з 13,08% до 15,07%. Це свідчить про певне нарощення власного капіталу банками України за цей період. Однак, починаючи з 2015 р. і по теперішній час, як обсяги так і питома вага власного капіталу комерційних банків почали різко зменшуватись, що спричинено затяжною політичною кризою та бойовими діями на сході країни.

1. Динаміка та структура пасивів банківської системи України станом на 01.01 відповідного року, млн грн

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Зобов'язання	765127	804363	898793	957872	1085496	1168829	1150672	1132515
Питома вага зобов'язань банків у загальних пасивах, %	86,92	85,38	85,25	84,98	84,93	88,76	91,73	90,15
Власний капітал	115175	137725	155487	169320	192599	148023	103713	123784
Питома вага власного капіталу у загальних пасивах, %	13,08	14,62	14,75	15,02	15,07	11,24	8,27	9,85
Всього пасивів	880302	942088	1054280	1127192	1278095	1316852	1254385	1256299

*Примітка. * –джерело: складено за даними [3].*

За даними НБУ на 01.01 2017 р. головним лідером за розміром власного капіталу є Ощадбанк – 15 740,2 млн грн, або 12,7 % власного капіталу банківської системи України. Цей банк наростив власний капітал упродовж 2016 року на 8 394,5 млн грн, а його частка у власному капіталі банківської системи збільшилась на 7,1%. На другому місці – ПриватБанк, яким акумульовано 10 885,2 млн грн (8,8% власного капіталу банківської системи України), на третьому місці за розміром власного капіталу – Райффайзен Банк Аваль (8,1% власного капіталу банківської системи), на четвертому місці – Укрсоцбанк (UniCredit) (6,7 % власного капіталу банківської системи) і на п'ятому місці – Укрексімбанк (4,3% власного капіталу банківської системи). Отже, власний капітал комерційних банків акумулюється нерівномірно (рис.1.).

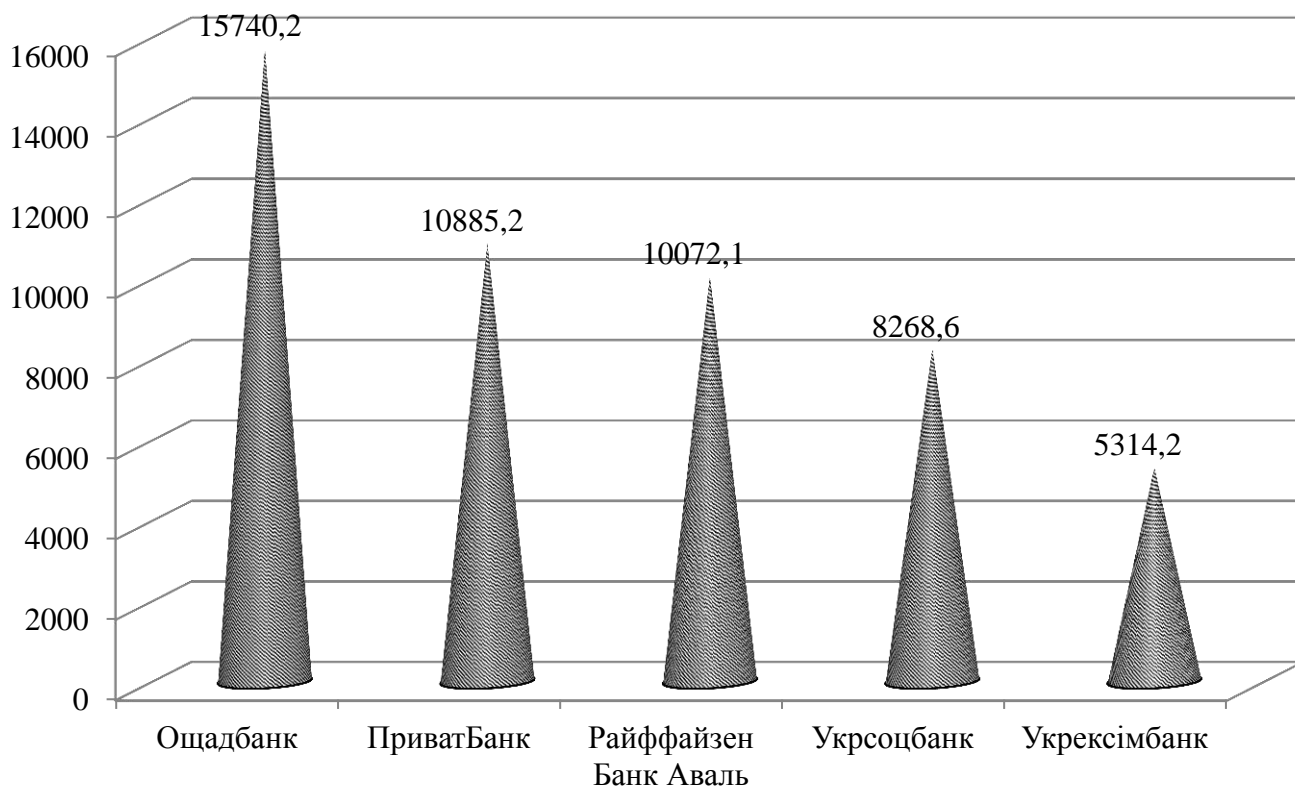

Рис. 1. Топ-5 банків України за розміром власного капіталу станом на 01.01. 2017 р., млн грн [3]

Аналізуючи питання капіталізації банківської системи України, необхідно перш за все акцентувати увагу на динаміці показників статутного і регулятивного капіталу, а також дотриманні банками нормативу адекватності регулятивного капіталу (табл. 2.).

Дані, наведені в табл.2, свідчать, що темпи зростання регулятивного і статутного капіталу постійно коливаються. Так, за даними НБУ станом на 01.01.2010 р. цей показник становив 103,49%, а на початок 2017 р. – вже 239,39%, тобто зріс більш, ніж в два рази, що пояснюється змінами у структурі власного капіталу в банківській системі України. Станом на початок 2017 р. статутний капітал банківської системи України майже в 2,5 рази перевищує розмір власного капіталу, що зумовлено рекордними збитками банків України. Регулятивний капітал до 2015 р. мав тенденцію до зростання, однак з 2015 р. спостерігаємо його спад, що було зумовлено як суттєвим зменшенням кількості банківських установ (за 2014-2016 рр. було виведено з ринку 86 банківських установ і ще 3 банки були визнано неплатоспроможними в 2017 р.), так і недостатньою капіталізацією банків.

Важливим показником для оцінки рівня капіталізації банків є норматив адекватності регулятивного капіталу. Упродовж 2010–2014 рр. значення Н2 було на рівні 18%, проте, починаючи з 2015 р. норматив адекватності регулятивного капіталу різко скоротився і в 2016 р. був найнижчим (12,31 %) за весь аналізований період.

2. Динаміка показників капіталізації банківської системи України (станом на 01.01 відповідного року)

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Статутний капітал, млн грн	119189	145857	171 865	175 204	185 239	180 150	206387	296331
Частка статутного капіталу у балансовому капіталі, %	103,49	105,90	110,53	103,48	96,18	121,70	199,00	239,39
Регулятивний капітал, млн грн	135802	160897	178 454	178 909	204 976	188 949	129817	132686
Норматив адекватності регулятивного капіталу (Н2), %	18,08	20,83	18,90	18,06	18,26	15,60	12,31	12,96
Рентабельність капіталу, %	8,51	- 32,52	- 10,19	- 5,27	3,03	0,81	- 30,46	- 51,91

Протягом 2014 року НБУ запровадив ряд заходів щодо підвищення рівня капіталізації банків шляхом збільшення вимог до мінімально необхідного розміру регулятивного капіталу банків до 500 млн. грн.

Розуміючи обтяжливий характер і тривалість процесу капіталізації, в кінці 2014 року НБУ ініціював прийняття закону і встановлення спрощеної процедури збільшення капіталу, яка суттєво скорочує терміни реалізації і скасовує деякі етапи цього процесу [4].

У 2016 році регулятор приступив до реалізації чергового етапу – стабілізації системи за допомогою примусової капіталізації банків. Активну дискусію учасників ринку викликали не так межі капіталізації, як передбачуваний графік, адже більшість банків не змогли б виконати вимоги регулятора відносно другого етапу. Тому НБУ пішов на поступки, пом'якшивши графік примусової докапіталізації. З метою виконання положень Закону, НБУ розроблено графік поступового приведення статутного капіталу у відповідність до вимог (табл.3).

Графік передбачає щорічне збільшення капіталу на 100 млн грн, починаючи з 11 липня 2017 року, і надає можливість банкам використовувати прибуток попереднього року для докапіталізації; у разі неможливості збільшення капіталу в зазначений термін доцільно передбачити можливість функціонування банків з обмеженими ліцензіями. Враховуючи, що не всі

банківські установи зможуть виконати графік підвищення обсягу статутного капіталу, варто очікувати, що частина установ прийме рішення про об'єднання з іншими гравцями на ринку, або про припинення діяльності та ліквідацію.

3. Графік капіталізації банків

Графік капіталізації до 7.04.2016 р.	Графік капіталізації після 7.04.2016 р.
До 120 млн грн – до 17 червня 2016р.	До 120 млн грн – до 17 червня 2016 р.
До 300 млн грн – до 11 січня 2017 р.	До 200 млн грн – до 11 липня 2017 р.
До 400 млн грн – до 11 січня 2018 р.	До 300 млн грн – до 11 липня 2018 р.
До 450 млн грн – до 11 січня 2019 р.	До 400 млн грн – до 11 липня 2019 р.
До 500 млн грн – до 11 липня 2024 р.	До 450 млн грн – до 11 липня 2020 р.
	До 500 млн грн – до 11 липня 2024 р.

Концентрація банківського капіталу – процес неминучий. В усьому світі спостерігається тенденція до укрупнення банків, і Україну також вона не мине. Тільки цей процес повинен бути поступовим і цілком зваженим.

На першому плані має стояти вимога не стільки до забезпечення банком певного розміру капіталу, скільки до дотримання його достатності, оскільки величина капіталу банку відповідає його зобов'язаннями. Саме за цим критерієм має визначатися присутність банку на ринку, тоді на ньому разом з великими банками залишаться і малі, але фінансово стійкі. Ті банки, які не можуть залучити додаткові кошти в капітал, будуть змушені шукати можливості для об'єднання або злиття з більшим. Все це повинно позитивно позначитися на стійкості вітчизняної банківської системи в цілому. Підвищення рівня достатності капіталу банків сприятиме стабілізації банківської системи, так як обмежує роботу банків з високоризиковими активами і змушує їх вкладати кошти в ліквідні активи.

В останні роки банки всього світу відчувають все більшу потребу в збільшенні обсягу капіталу, необхідного для підтримки підвищення суми активів і зниження рівня ризику для вкладників. Виникнення додаткової потреби у власному капіталі у банків пов'язано з рядом факторів. Серед найбільш важливих з них можна назвати інфляцію, яка викликає одночасне збільшення суми активів і пасивів і зменшення обсягу власного капіталу. Іншим фактором є нестійкий характер економіки, що веде до зростання кількості ризиків в банківській діяльності і зниження стабільності отримання банком доходів. Багато інвесторів на ринку капіталів вважають, що банківська діяльність в даний час стає більш ризикованою внаслідок ослаблення регулювання з боку центрального банку і несприятливої зміни цін на енергоносії та нерухомість. Такі інвестори вимагають від банків збільшення рівня капіталізації і неохоче купують цінні папери або роблять вклади в банках з низьким обсягом капіталу.

Національний банк України оприлюднив результати діагностичного обстеження 60 найбільших банків, на які припадає 98 % активів банківської системи, згідно з яким 39 банків за результатами тестів потребували докапіталізації. Найбільші банківські установи за результатами діагностичного обстеження топ-20 банків, проведеного Національним банком у 2015 році, до 1 вересня 2016 року прийняли заходи по виконанню програми докапіталізації сукупним обсягом 108 мільярдів гривень. В рамках узгодженої з Міжнародним валютним фондом плану докапіталізації українські банки повинні досягти адекватності капіталу в 10% протягом наступних 4 років [5].

Джерела зростання власного капіталу діляться на дві групи: внутрішні (капіталізація прибутку, здійснення дивідендної політики, переоцінка фондів) і зовнішні (випуск і продаж акцій, емісія капітальних боргових зобов'язань, залучення субординованого боргу, консолідація банківського капіталу шляхом злиття, приєднання банків). Співвідношення між цими джерелами нерідко визначається розміром банку та його стратегією. Великі банки, що мають доступ до національних та міжнародних фінансових ринків, можуть випускати звичайні і привілейовані акції або облігації для підтримки безперервного розвитку своєї діяльності. У невеликих банків подібна можливість вкрай обмежена. Вони, як правило, не можуть залучити інвесторів із-за відсутності відповідної репутації, більш низького рівня платоспроможності. Крім того, цінні папери невеликих за розміром випусків погано реалізуються на відкритому ринку, їх розміщення пов'язано зі значними витратами і ризиками.

Основним внутрішнім джерелом збільшення власного капіталу для банку є капіталізація прибутку шляхом створення різних фондів. Це нерідко найлегший і найменш дорогий спосіб поповнення капіталу, особливо для банків, діяльність яких характеризується високою нормою прибутку. Крім того, залучення капіталу з внутрішніх джерел не несе в собі загрози втрати контролю над банком його акціонерами і зниження прибутковості акцій. Недоліком такого способу як збільшення обсягу капіталу є те, що прибуток, який спрямовується на приріст капіталу, в повній мірі підлягає оподаткуванню. Значний вплив на розмір прибутку мають стан економіки країни, рівень розвитку промисловості, рівень імпорту та експорту, зміна курсу валюти, зміна облікової ставки, зміна розміру обов'язкових резервів, податкове законодавство, зміна дохідності за державними цінними паперами, стан міжнародних фондових і валютних ринків, кризові явища в країні, конкуренція на ринку банківських послуг, тобто ті зміни, якими банк не має можливості прямо управляти. Крім того, розмір отриманого банком прибутку є результатом здійснення ним конкретної кредитної, інвестиційної, фінансової та дивідендної політики, тому підсумки його діяльності можуть привести як до збільшення обсягу власного капіталу, так і до його скорочення внаслідок отримання збитків.

Здійснення дивідендної політики – друге внутрішнє джерело приросту власного капіталу. Величина прибутку, що залишається в розпорядженні банку, має першорядне значення для управління його капіталом. Низький

рівень прибутку веде до повільного зростання кількості внутрішніх джерел капіталу, внаслідок чого підвищується ризик банкрутства і стримується зростання суми активів і, відповідно, доходів. Висока частка прибутку, що спрямовується на збільшення обсягу капіталу, призводить до зниження розміру виплачуваних дивідендів. У той же час високі дивіденди впливають на зростання курсової вартості акцій банку, що полегшує нарощування капіталу за рахунок зовнішніх джерел. Дивіденди в цьому випадку виконують подвійну функцію: збільшують доходи акціонерів банку і полегшують нарощування його капіталу за рахунок додаткового випуску акцій.

Оптимальною дивідендною політикою буде та, яка максимізує ринкову вартість інвестицій акціонерів. Банк зможе залучати нових акціонерів і зберігати старих, якщо прибутковість акціонерного капіталу щонайменше дорівнює прибутковості інвестицій в інші сфери бізнесу з тим же ступенем ризику.

Випуск і продаж звичайних і привілейованих акцій відносяться до найбільш дорогих способів поповнення капіталу через високі витрати з підготовки нової емісії та розміщення акцій. Крім того, виникає ризик, пов'язаний з великими доходами акціонерів в порівнянні з доходами власників боргових зобов'язань.

У вітчизняній практиці додатковий випуск акцій веде, як правило, до зростання величини відразу трьох елементів власного капіталу банку: статутного капіталу, емісійного доходу і резервного капіталу, мінімальний розмір якого прив'язаний до обсягу статутного капіталу.

У західній практиці для збільшення обсягу власного капіталу банки широко використовують випуск облігацій або отримання кредиту на термін понад п'ять років при дотриманні заздалегідь обумовленого порядку їх погашення в разі банкрутства банку. Такі капітальні боргові зобов'язання, що погашаються після задоволення претензій всіх кредиторів, але раніше випуску власних акцій, отримали назву субординованого боргу. Перевага даного джерела нарощування капіталу полягає в тому, що процентні виплати по субординованому боргу виключаються з розміру оподаткованого доходу. Якщо позикові кошти приносять дохід, величина якого перевищує суму процентних виплат за ними, то випуск субсидованих зобов'язань може забезпечити підвищення прибутку на одну акцію. Оскільки після закінчення терміну субсидовані зобов'язання необхідно погашати, «зростаючі» банки часто вдаються до рефінансування субсидованого боргу, тобто здійснюють погашення облігацій, за якими минув термін позики, за рахунок коштів від реалізації облігацій нового випуску. Це дозволяє банку, що відчуває потребу у фінансуванні свого зростання, мати боргові зобов'язання в якості постійного джерела поповнення власного капіталу.

Для підтримки своєї діяльності банки також іноді продають наявні у них будівлі, а потім беруть їх в оренду у нових власників. Даний вид угоди забезпечує додатковий приплив грошових коштів, а також отримання суттєвої добавки до власного капіталу, що підсилює капітальну позицію банку.

Для подолання проблем капіталізації окремих банків і банківської

системи загалом необхідно:

- здійснити реструктуризацію і санацію банківської системи. З метою ліквідації неплатоспроможних банків НБУ має активно застосувати до них процедуру банкрутства;

- збільшити обсяги капіталу банків за рахунок коштів акціонерів або залучення нових інвесторів;

- активізувати процеси консолідації банківської системи через злиття й приєднання банків[6];

- розробити плани підвищення рівня капіталізації з урахуванням здійснюваних банками активних операцій.

Розглядаючи проблему капіталізації українських комерційних банків, слід звернути увагу на аспект ринкової оцінки капіталу. Перехід до ринкової оцінки капіталу може статися лише в тому випадку, якщо акціонери і інвестори перестануть вважати банки розрахунковими центрами, які не будуть вносити кошти до статутного капіталу в обмін на певні преференції, а розглядатимуть участь в банківському капіталі як альтернативне вкладення грошових коштів в ліквідні активи [7].

Модернізація вітчизняної банківської системи необхідна для забезпечення фінансовими ресурсами та підтримання темпів соціально-економічного розвитку країни в сучасних умовах. Основними факторами успіху на цьому шляху є підвищення надійності, конкурентоспроможності національної кредитної системи, формування сучасного ринку банківських послуг. Все це неможливо при відсутності належної капітальної бази, тому цілком обґрунтовано, що капіталізація визначається як стратегічний напрям розвитку вітчизняної банківської системи.

Висновки. Отже, під капіталом комерційного банку слід розуміти кошти, що вносяться власниками банку і складаються головним чином зі статутного капіталу, емісійного доходу, резервів на непередбачені витрати і залишку нерозподіленого прибутку. Основним внутрішнім джерелом приросту капіталу виступає нерозподілений прибуток. Переважаючими зовнішніми джерелами капіталу є продаж звичайних і привілейованих акцій, продаж активів банку, випуск капітальних боргових зобов'язань. При виборі джерела фінансування капіталу банк повинен брати до уваги відносні величини витрат і ризик, що виникає при використанні кожного з джерел.

Власний капітал комерційного банку становить основу його діяльності і є важливим джерелом фінансових ресурсів. Він повинен бути достатнім для того, щоб підтримувати довіру клієнтів до банку і переконувати кредиторів у його фінансовій стійкості, вселяти позичальникам впевненість, що банк здатний задовольнити їх потреби і відповісти за всіма своїми зобов'язаннями. Таким чином, посилена увага державних і міжнародних наглядових органів до величини і структури власного капіталу комерційного банку, показника його достатності пояснюється тим, що ці показники були віднесені до числа найважливіших при оцінці надійності банку.

Таким чином, вище запропоновані заходи підвищення капіталізації дадуть змогу зберегти вітчизняну банківську систему, підвищити її фінансову

стійкість і спроможність долати надалі кризові явища.

Література

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. ст. 26 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/page2>.
2. Міщенко В. Капіталізації банківської системи України: сьогоднішня та перспективи. *Вісник Національного банку України*. 2013. № 7 (209). С. 11–17.
3. Показники фінансової звітності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442.
4. Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків: Закон України від 28.12.2014 р. №78-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/78-19>.
5. Діагностика 60 найбільших банків: докапіталізації потребують 39 банків – НБУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://economics.unian.ua/finance/1775456-diagnostika-60-naybilshih-bankiv-v-dokapitalizatsiji-potrebuyut-39-bankiv-nbu.html>.
6. Савлук С. М. Шляхи прискорення капіталізації банків України. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 4. С. 232–238.
7. Кошель Н. В. Формирование и управление банковским капиталом. *Деньги и кредит*. 2010. № 4. С. 55–60.
8. Коваленко В. Ресурсний потенціал банків України: методи оцінювання та напрями забезпечення його достатності. *Міжнародний збірник наукових праць. Економічний дискурс*. 2017. Вип.1. С. 89–99.
9. Бечко В.П., Прокопчук О.Т. Оцінка сучасного стану фінансового забезпечення підприємств аграрної галузі. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О.О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. – Умань : Редакційно-видавничий відділ Уманського НУС, 2017. Вип. 90. Ч. 2: Економічні науки. С. 46–61.

References

1. About banks and bank operations: Act of Ukraine dated 07.12.2000 № 2121-III.section 26. Accessed at <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/page2>. (in Ukrainian).
2. Mishchenko V. Capitalization of the Banking System of Ukraine: Present and Prospects. *Bulletin of the National Bank of Ukraine*, 2013, no. 7 (209). pp. 11–17 (in Ukrainian).
3. Indicators of financial reporting of Ukrainian banks. Accessed at https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442. (in Ukrainian).
4. On measures aimed at promoting capitalization and restructuring of banks: Act of Ukraine dated 28.12.2014 № 78-VIII. Accessed at

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/78-19>. (in Ukrainian).

5. Diagnostics of the 60 largest banks: 39 banks require capitalization increase – National Bank of Ukraine. Access at <https://economics.unian.ua/finance/1775456-diagnostics-60-naybilshih-bankiv-v-dokapitalizatsiji-potrebuyut-39-bankiv-nbu.html>. (in Ukrainian).

6. Savluk S.M. Ways of accelerating the capitalization of Ukrainian banks. *Current problems of the economy*, 2013, no. 4. pp. 232–238 (in Ukrainian).

7. Koshel N.V. Formation and management of banking capital. *Money and credit*, 2010, no. 4. pp. 55–60 (in Ukrainian).

8. Kovalenko V. Resource potential of Ukrainian banks: methods of evaluation and directions to ensure its sufficiency. *International collection of academic papers Economic discourse*, 2017, no. 1. pp. 89–99 (in Ukrainian).

9. Bechko, V.P., Prokopchuk, O.T. Estimation of the current state of financial support of agricultural enterprises. *Collection of scientific works of Uman National University of Horticulture / Redcock: O.O. Nepochatenko (ed.) And others. Uman: Editorial and Publishing Department of Uman Nursing*, 2017, no. 90. Part 2: Economic Sciences. pp. 46–61. (in Ukrainian).

Одержано 07. 09. 2017

Аннотация

Непочатенко Е.А., Мельник Е.Н., Прокопчук Е.Т.

Капитализация банковской системы как основа стабильности экономики страны

Капитализация коммерческих банков и банковской системы Украины в целом особенно важны в условиях глобализации экономики. Финансовые кризисы, что периодически повторяются, делают необходимым для банков выработать стратегию управления качеством капитала и поддержания его на уровне, необходимом для покрытия непредвиденных потерь.

Целью статьи является анализ процессов капитализации банковской системы Украины на современном этапе и разработка рекомендаций по повышению ее уровня.

Результаты проведенного исследования позволяют сделать следующие выводы:

1) собственный капитал коммерческого банка составляет основу его деятельности и является важным источником финансовых ресурсов. Он должен быть достаточным для того, чтобы поддерживать доверие клиентов к банку и убеждать кредиторов в его финансовой устойчивости, внушать заемщикам уверенность, что банк способен удовлетворить их потребности и ответить по всем своим обязательствам;

2) одной из проблем отечественной банковской системы является недостаточность собственного капитала, поэтому увеличение уровня капитализации банков Украины должно быть ключевым компонентом их роста. По официальным данным НБУ на протяжении 2010–2014 гг. Объемы собственного капитала банков увеличились на 77 424 млн грн и соответственно увеличился их удельный вес в общих пассивах с 13,08 % до 15,07 %. Это свидетельствует об определенном наращивании собственного капитала банками Украины за этот период. Однако, начиная с 2015 и по настоящее время, как объемы так и удельный вес собственного капитала коммерческих банков начали резко снижаться, что вызвано затяжным политическим кризисом и боевыми действиями на востоке страны;

3) основным элементом собственных средств банка является уставной капитал. Превышение размера уставного капитала банковской системы Украины по состоянию на

начало 2017 г. почти в 2,5 раза собственного капитала было обусловлено рекордными убытками банков Украины. Регулятивный капитал до 2015 р. Имела тенденцию к росту, однако с 2015 г. Наблюдается спад, что было обусловлено как существенным уменьшением количества банковских учреждений, так и недостаточной капитализацией банков;

3) основным элементом собственных средств банка является уставной капитал. Превышение размера уставного капитала банковской системы Украины почти в 2,5 раза собственного капитала по состоянию на начало 2017 г. было обусловлено рекордными убытками банков Украины. Регулятивный капитал до 2015 г. имел тенденцию к росту, однако с 2015 г.. наблюдается спад, что было обусловлено как существенным уменьшением количества банковских учреждений, так и недостаточной капитализацией банков;

4) важным показателем для оценки уровня капитализации банков является норматив адекватности регулятивного капитала. Снижение уровня этого показателя с 20,83 % в 2011 г. до 12,96 % на начало 2017 г. стало следствием банковского кризиса 2014-2015 гг.;

5) повышение капитализации отдельных банков и банковской системы в целом может быть осуществлено путем: увеличения объемов капитала банков за счет средств акционеров или привлечение новых инвесторов; активизации процессов консолидации банковской системы через слияние и присоединение банков; подготовки банками планов повышения уровня капитализации с учетом осуществляемых ими активных операций; улучшение качества банковского капитала и обеспечения достаточной степени покрытия капиталом рисков, которые берут на себя банки.

Ключевые слова: капитал, капитализация, банковская система, собственный капитал, регулятивный капитал, нормативы капитала.

Annotation

Nepochatenko O.O., Melnyk K.M., Prokopchuk E.T.

Capitalization of the banking system as the basis of the stability of the national economy

Capitalization of commercial banks and the banking system of Ukraine is of prime importance in the context of globalization of the economy. Cycling financial crises make it necessary for banks to develop a strategy for adequate capital quality management to cover contingent losses.

The purpose of the article is to analyze the processes of capitalization of the banking system of Ukraine at the present stage and to develop recommendations for grade and pay promotion.

The results of the conducted research confirm the following conclusions:

1) the equity of a commercial bank forms the basis of its activities and is an important source of financial resources. It should be sufficient to maintain customer confidence in the bank and persuade bank creditors in its financial stability, to instill to borrowers the confidence that the bank is able to meet their needs and respond to all their obligations;

2) one of the problems of the national banking system is the lack of equity, therefore, the increase in the level of capitalization of Ukrainian banks should be a key element of their growth. According to official data of the National Bank of Ukraine during 2010–2014, the volume of equity capital of banks increased by 77,424 million UAH, and accordingly their share in total liabilities increased from 13,08 % to 15,07 %. This indicates a certain increase in equity capital by Ukrainian banks during this period. However, starting from 2015, both the volumes and the share of equity of commercial banks have started to decrease sharply due to the protracted political crisis and combat operation in the eastern part of the country;

3) the main element of the bank's own funds is the authorized capital. At the beginning of 2017, the excess of the authorized capital of the banking system of Ukraine was almost 2,5 times

higher than the equity, due to record-breaking negative income of Ukrainian banks. Regulatory capital had a tendency to increase by 2015, but since 2015 there has been a decline, which is caused by a significant decrease in the number of banking institutions and insufficient capitalization of banks;

4) an important indicator for assessing the level of capitalization of banks is the regulatory capital adequacy ratio. Decrease of this indicator from 20,83 % in 2011 to 12,96 % at the beginning of 2017 was a consequence of the banking crisis of 2014-2015;

5) increasing the capitalization of individual banks and the banking system in general can be accomplished by: increasing the capital of banks at the expense of shareholders' funds or attraction of new investors; activating processes of consolidation of the banking system through mergers of banks; preparation of plans by banks for increasing the level of capitalization, taking into account their active operations; improving the quality of bank capital and ensuring a sufficient degree of capital coverage of the banks taking risks.

Key words: capital, capitalization, banking system, equity, regulatory capital, capital ratios.

УДК 338.43.02+338.434

НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРАРНИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

О. О. Непочатенко, доктор економічних наук

П. К. Бечко, кандидат економічних наук

Л. В. Барабаш, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

У статті розглянуто особливості надання державної підтримки в Україні та проведено порівняння окресленої ситуації з зарубіжними країнами. Досліджено особливості механізмів реалізації проблемного питання, висвітлено реальні економічні наслідки відсутності підтримки аграріїв з боку держави. Запропоновано визначальні напрями оптимізації державної підтримки сільськогосподарських підприємств зокрема й аграрного товаровиробництва в цілому.

Ключові слова: аграрне товаровиробництво, державна підтримка, кредитування, оподаткування, державне фінансування.

Постановка проблеми. За сучасних умов розвитку національної економіки особливої актуальності набуває питання державної підтримки суб'єктів господарювання аграрної сфери. Сільськогосподарських сектор за часів незалежності України став провідним експортером продукції, однак ситуація, спровокована фінансовою кризою, негативно вплинула на вітчизняну економіку в цілому та на сільськогосподарське виробництво зокрема. Саме тому все більшої актуальності набуває питання державної підтримки даного сектору економіки.

Досвід зарубіжних країн свідчить, підтримка сільського господарства з